

УДК 338. 436

Ю. В. Самойлик,

д. е. н., доцент, професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Полтавська державна аграрна академія

ORCID ID: 0000-0003-1335-2331

М. В. Вернигора,

здобувач наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 Економіка,
Полтавська державна аграрна академія

ORCID ID: 0000-0003-3541-0328

С. П. Погребняк,

здобувач освітнього ступеня магістр за спеціальністю 051 Економіка,
Полтавська державна аграрна академія

ORCID ID: 0000-0002-6405-3123

В. В. Рябко,

здобувач освітнього ступеня магістр за спеціальністю 051 Економіка,
Полтавська державна аграрна академія

ORCID ID: 0000-0002-6990-6746

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.19-20.16

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ: ГЛОБАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ТРЕНДИ

Iu. Samoilyk,

Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Economy
and International Economic Relationship, Poltava State Agrarian Academy

M. Vernygora,

PhD student of economic science, Poltava State Agrarian Academy

S. Pogrebnyak,

Master's degree in Economics, Poltava State Agrarian Academy,

V. Ryabko,

Master's degree in Economics, Poltava State Agrarian Academy

INTEGRATION PROCESSES IN THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY: GLOBAL AND NATIONAL TRENDS

Набули подальшого розвитку дослідження сутності агропромислової інтеграції. Проведено аналіз концептуальних підходів щодо сутності категорії "агропромислова інтеграція". На основі узагальнення існуючих наукових положень, розроблено авторські концептуальні базові основи агропромислової інтеграції. Виявлено, що лідерами в агропромисловій інтеграції є Австралія, Китай, Аргентина, Казахстан, Росія, Україна. Найбільшу площу у світі займає австралійська інтегрована компанія S. Kidman & Co Ltd. До лідерів світового ринку належать дві українські компанії — UkrlandFarming, КернелГруп. Виявлено, що до найбільших інтегрованих формувань за площею земельного банку в Україні входять АХ "Миронівський хлібопродукт", "Агропросперис" (New Century Holding), агрохолдинг "Мрія", холдинг "Астарт-Київ". За обсягом виручки від реалізації продукції дані інтегровані формування також займають лідируючі позиції, при цьому, в межах ТОП-10 рейтинг підприємств дещо відрізняється від лідерів за площею сільськогосподарських угідь. Обґрунтовано, що створення інтегрованих агроформувань сприяє отриманню синергійного ефекту, однак, надмірна інтеграція має негативні соціально-економічні наслідки: монополізація аграрного ринку, унеможливлення формування конкурентних переваг дрібних товаровиробників, зменшення потреби в праці, а отже, і загроза безробіття на селі, що підкреслює необхідність антимонопольного контролю і регулювання економіки з боку держави, а також підтримка альтернативних форм об'єднання зусиль агровиробників, зокрема сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

The research of the agri-industrial integration essence has been further developed. The analysis of the basic conceptual approaches concerning essence of category "agri-industrial integration" has been carried out. Based on the generalization

of existing scientific provisions, the author's conceptual basic of agri-industrial integration have been developed. Based on the historical analysis of world integration processes, it has been found that they have been most characteristic of countries with large land areas. Leaders in agri-industrial integration are Australia, China, Argentina, Kazakhstan, Russia, Ukraine. The largest area in the world is occupied by the Australian integrated company S. Kidman & Co Ltd. The largest integrated agricultural formations in the world include Ukrainian companies; there are UkrLandFarming, which is diversified, and PJSC "Kernel", whose main activity is oil production. Analyzing the dynamics of land use, it is worth pointing out the leaders in this indicator in Ukraine. In addition to UkrLandFarming, KernelGroup, the largest integrated formations by land bank area include Myronivsky Hliboproduct Agroindustrial Holding, Agroprosperis (New Century Holding), Mriya Agroholding, and Astarta-Kyiv Holding. By the indicator of revenue, these integrated formations also occupy leading positions, while within the TOP-10 the rating of enterprises differs slightly from the leaders in the area of agricultural land.

Changes in land use of the leading integrated agricultural associations in Ukraine in recent years have been due to a number of factors: the complexity of managing a diversified enterprise, the actions of competitors, the riskiness of the agricultural sector and more. At the same time, one of the most important factors is unregulated land relations. Currently, the land market is under a moratorium, however, at the end of 2020 the land market should start, which will radically change the redistribution of the agri-food market of Ukraine, so the leaders of this segment may change significantly.

It has been substantiated that the creation of integrated agricultural formations contributes to a synergistic effect, however, excessive integration has negative socio-economic consequences: monopolization of the agricultural market, preventing the formation of small producer competitive advantages, reducing labor demand and, consequently, the threat of unemployment in rural areas. It has been necessary control and regulation of the economy by the state, as well as support for alternative forms of combining the efforts of agricultural producers, in particular agricultural service cooperatives.

Ключові слова: інтеграційні процеси, агропромислова інтеграція, інтегроване об'єднання агропромислових підприємств, світові тенденції, земельний банк, соціально-економічні наслідки інтеграції.

Key words: integration processes, agro-industrial integration, integrated association of agro-industrial enterprises, world trends, land bank, socio-economic consequences of integration.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасні тенденції розвитку економіки як у глобальному, так і в локальному масштабах характеризуються поглибленням зв'язків між господарськими суб'єктами та країнами в цілому. В аграрному секторі економіки інтеграційні процеси є найбільш виражені, що пов'язано із низкою особливостей даної сфери: сільське господарство розвивається майже у всіх країнах світу і є основною для формування продовольчої безпеки; аграрний сектор економіки взаємодіє з низкою суміжних сфер, що передбачає поглиблення зв'язків; ефективність аграрного виробництва суттєво залежить від масштабу, тому консолідація земельних та інших ресурсів забезпечує синергійний ефект. Інтеграційні процеси були характерними для аграрної сфери багатьох країн ще кілька століть тому. В історії розвитку інтеграційних процесів можна простежити низку закономірностей та тенденцій, які в різні часи були характерними для країн зі значними земельними ресурсами. У сучасних умовах глобалізації інтеграційні процеси в аграрній сфері набувають нових рис, що потребує нових досліджень і є актуальним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Інтеграційні процеси в аграрній сфері широко досліджуються низкою науковців. Зокре-

ма заслуговують на увагу праці таких науковців, як Андрійчук В.Г., Бабаєв О.И., Пасхавер Б.И., Онищенко О.М., Молдаван Л.В., Гостева І.С., Заболотній В.М. Зінченко Н.В., Мос-тенська Т.Л., Нестерчук Ю.О., Ніценко В.С., Пістун М.Д., Рогоза М.Є., Вергал К.Ю., Саблук П.Т., Скопенко Н.С., Стегній О.В., Тараймович І.В., Сай В.А., Тенюх З.І., Ткач К.І., Чмельова О.С., Дергачова А.К. та ін. У своїх дослідженнях науковці розглядають як загальні питання економічної інтеграції, так і її особливості в аграрній сфері. Так, у широкому розумінні дефініція "інтеграція розглядається як поєднання окремих частин в єдине ціле" [14, с. 64], а з точки зору економіки інтеграція передбачає "поступове зближення та об'єднання економічних суб'єктів у процесі їх взаємодії (взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозбагачення та ін.)" [14, с. 68]. Актуальність дослідження інтеграційних зв'язків в економіці та зокрема в аграрному секторі підкреслюються в працях Зінченко Н.В., яка зазначає, що "Інтеграційні взаємозв'язки, включаючи обмін інформацією, стають найбільш значущим чинником конкурентоспроможності, здійснюючи визначальний вплив на продуктивність решти всіх чинників" [9, с. 46].

Таким чином, проблематика інтеграційних процесів в економіці та аграрній сфері зокрема, набуває нових рис у сучасних умовах гло-

балізації, які нині характеризуються загальною світовою кризою, що підкреслює необхідність проведення досліджень в даному напрямі.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування сутності агропромислової інтеграції, виявлення основних трендів інтеграційних процесів та лідерів агропромислової інтеграції в глобальному та національному вимірах, діагностування переваг та недоліків агропромислової інтеграції з точки зору економіки та соціальної сфери.

**ВИКЛАД
ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ
ДОСЛІДЖЕННЯ**

Передумовами економічної інтеграції є насамперед прагнення до синергічного ефекту від поєднання ресурсів, більш ефективних комунікацій, налагодженої системи управ-

ління, диверсифікованості діяльності, розподілу ризиків, збільшення частки на ринку. Гернштейн Є.Ф., зокрема, зазначає, що при інтеграції, яка виникає у процесі виробництва, реалізації продукції, обміні та споживанні, зростають цілісні властивості системи в цілому, виникають нові форми взаємодії. Науковець виділяє такі форми інтеграційної взаємодії: "установлення зв'язків між раніше розрізненими підприємствами-елементами системи; поглиблення, посилення і надання системного характеру існуючим зв'язкам; збільшення кількості зв'язків і встановлення нових; поява нових інтегрованих (цілісних) властивостей у системі, узгодження зв'язків між підприємствами, зміна структури системи" [5, с. 259]. Отже, виходячи з цього визначення, можна зробити висновок, що основою економічної інтеграції є створення ефективних партнерських зв'язків.

Таблиця 1. Концептуальні підходи щодо визначення сутності категорії "агропромислова інтеграція"

Автори	Сутність агропромислової інтеграції
Андрійчук В.Г. [1, с. 555] Завальнюк К.С. 8, с. 121]	Організаційне поєднання сільськогосподарського і технологічно пов'язаного з ним промислового виробництва з метою одержання кінцевої продукції з сільськогосподарської сировини і досягнення більшої економічної вигоди завдяки взаємній матеріальній зацікавленості і відповідальності всіх учасників агропромислового виробництва за кінцеві результати господарювання
Пасхавер Б.Й., Онищенко О.М., Молдаван Л.В. [6, с.124]	Закономірне, економічно обґрунтоване і соціально необхідне явище, результат еволюційної дії ряду чинників, пов'язаних з НТР, посиленням суспільного поділу і кооперації праці
Габор В.С. [3, с. 31]	Складний процес технологічного, економічного та організаційного з'єднання взаємозалежних етапів виробництва, які включають вирощування продукції, її переробку, транспортування та реалізацію споживачам
Герелес А.В. [7, с. 74]	Розвиток виробничих і економічних зв'язків між галузями і підприємствами агропромислового комплексу, які пов'язані між собою, технологічно й об'єктивно орієнтовані на поєднання їх матеріальних інтересів у процесі виробництва і реалізації кінцевої продукції із сільськогосподарської сировини
Нестерчук Ю.О. [10, с. 29]	Цілеспрямований процес зближення інтересів, зміцнення виробничо-господарських зв'язків і відносин прямих та опосередкованих учасників агропромислового відтворювального процесу
Оніщенко А.М. [11, с. 75]	Органічне поєднання виробництва та переробки сільськогосподарської продукції у визначених організаційно-виробничих фірмах – агропромислових підприємствах, комбінатах та об'єднаннях
Стегній О.В. [16, с. 284]	Явище, яке виникло як прояв прагнення до монополізації, а також як відповідь на певні вимоги часу, насамперед, пов'язані з необхідністю реалізації масштабних і дорогих проектів, з ускладненням виробництва, переробки, зберігання сільськогосподарської продукції, інтегровані організаційно-правові форми утворилися внаслідок об'єднання підприємств або організацій
Чмельова О.С., Дергачова А.К., [18, с. 21]	Об'єднання потенціалу та менеджменту суб'єктів господарювання аграрного сектору з метою сприяння розвитку національної економіки та її ефективній інтеграції у світовий економічний простір
Пістун М.Д. [13, с. 17]	Специфічна форма територіально-виробничого, міжгалузевого і внутрішньогалузевого комбінювання підприємств різних галузей, органічно пов'язаних технологічними, організаційними та соціальними відносинами
Заболотній В.М. [7, с. 4]	Діалектичний процес, метою якого є доведення зв'язків (синтезу) між підприємствами усіх сфер АПК до взаємовигідних в організаційному, виробничо-технологічному, економічному і соціальному плані

Джерело: узагальнено авторами.

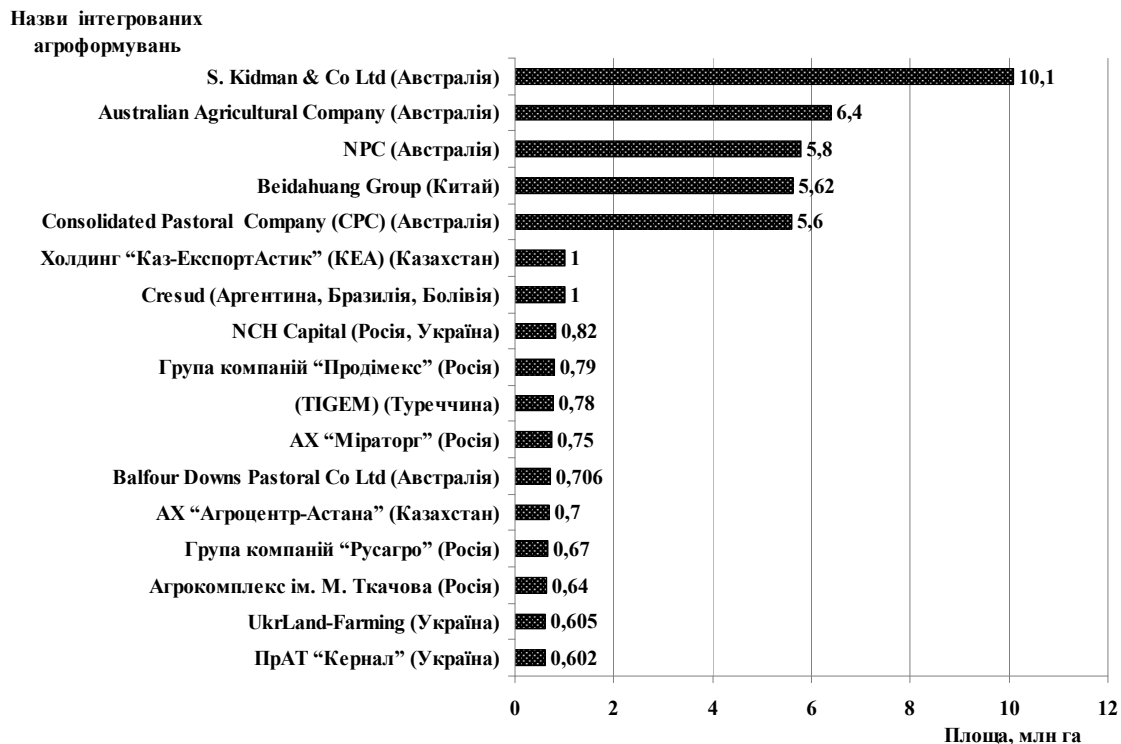

Рис. 1. Рейтинг найбільших інтегрованих об'єднань агропромислових підприємств за площею сільськогосподарських угідь, млн га

Джерело: узагальнено авторами за [15; 17; 19].

Узагальнюючою є точка зору О.Й. Бабаєва, який розглядає інтеграцію як "об'єднання двох і більше підприємств під загальним контролем у межах однієї організаційної структури" [2, с. 7]. Ми погоджуємось з тим, що інтеграція передбачає об'єднання, разом з тим, при інтеграції не обов'язково буде сформована нова організаційна структура. Існують м'які форми інтеграції, які не зводяться до злиття і створення нової юридичної особи (асоціація, стратегічний альянс тощо), також загальний контроль за діяльністю інтегрованої структури може не здійснюватись за рахунок розподілу регулюючих функцій в межах центрів відповідальності, крім того, інтеграція може включати лише часткове зближення певних функцій, а не економічних систем у цілому. Розглядаючи агропромислову інтеграцію, доцільно виявити її особливості, порівняно з іншими економічними сферами (табл. 1).

Узагальнюючи підходи науковців щодо сутності агропромислової інтеграції, варто сформулювати низку концептуальних положень:

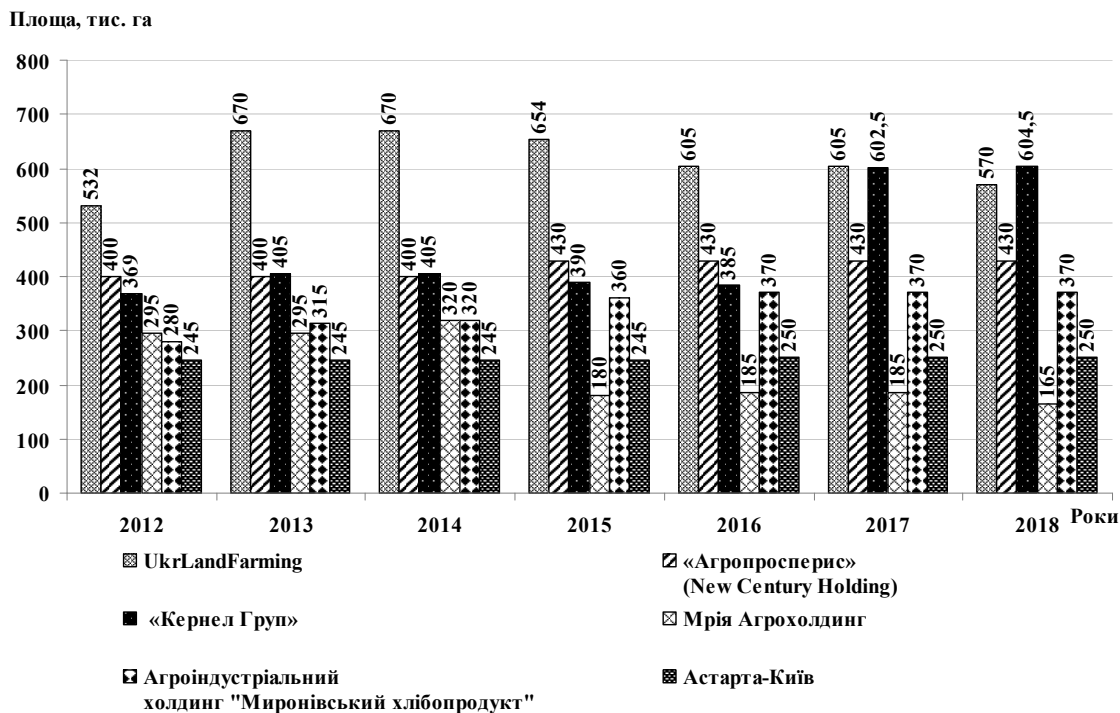
— агропромислова інтеграція передбачає об'єднання господарських суб'єктів, важливим питанням при цьому є рівень та форма такої інтеграції і міра втрати незалежності учасників, які входять до даного формування, також це не обов'язково має бути об'єднання, це може

бути зближення господарських інтересів шляхом створення альянсів, удосконалення договірних відносин;

— важливим аспектом агропромислової інтеграції є визначання оптимальних сфер та міри спорідненості галузей та особливостей виробничого процесу, до яких належать підприємства, що мають намір до інтегрування, залежно від цього інтегроване формування може бути створене на принципах горизонтальної, прямої або зворотної вертикальної інтеграції, що у свою чергу, забезпечить синергійний ефект від диверсифікації економічної діяльності інтегрованих агроформувань;

— крім агропромислової інтеграції слід прийняти до уваги альтернативні варіанти поглиблення міжгосподарських зв'язків, насамперед доцільно розглянути сільськогосподарську кооперацію, яка набуває все більшої популярності у країнах з розвинутою ринковою економікою і стає дієвим механізмом формування конкурентних переваг для суб'єктів аграрного ринку;

— враховуючи євроінтеграційний вектор України та глобалізаційні процеси у світі та зокрема в аграрному секторі економіки, агропромислову інтеграцію варто розглядати як засіб входження суб'єктів цього сегменту на міжнародний аграрний ринок та як механізм формування конкурентних переваг;

Рис. 2. Показники динаміки землекористування провідних інтегрованих агроформвань України, 2012—2018 рр. (на 1 січня), тис. га

Джерело: узагальнено автором за даними підприємств та [15; 17; 19].

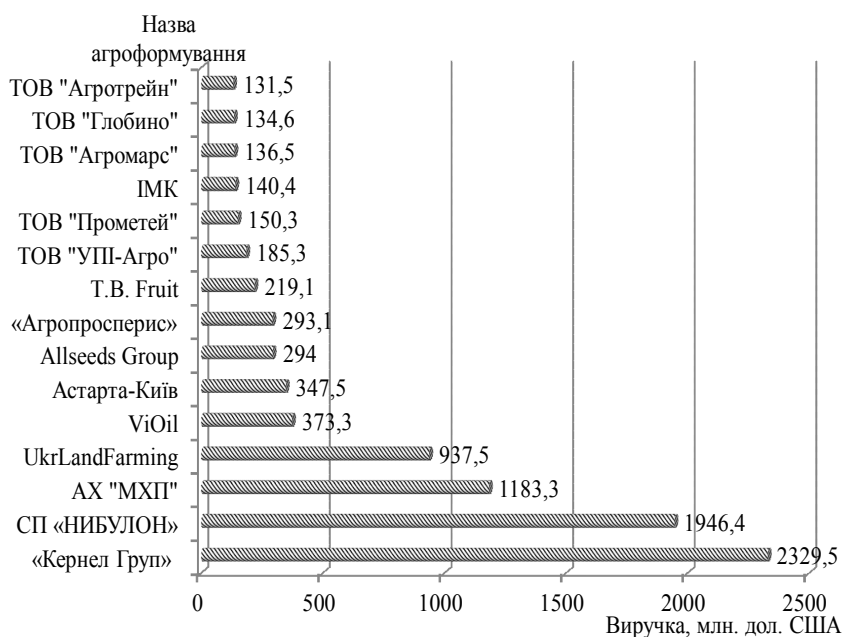
— вплив агропромислової інтеграції на національну економіку, соціальну сферу та діяльність господарських суб'єктів різних форм є неоднозначним, існує низка позитивних та негативних аспектів агропромислової інтеграції, які впливають на розвиток агропродовольчого ринку загалом.

Історичний аналіз світових інтеграційних процесів свідчить, що найбільш характерними вони були і залишаються для країн із значними земельними площами. Лідерами в агропромисловій інтеграції є Австралія, Китай, Аргентина, Казахстан, Росія, Україна. Найбільшу площу у світі займає австралійська інтегрована компанія S. Kidman & Co Ltd, яка спеціалізується на виробництві яловичини, що експортується в Японію, США, Південно-Східну Азію. На ринку дана компанія функціонує близько 120 років. Земельні ресурси даної інтегрованої структури займають 1,3 % площі країни і 2,5 % сільськогосподарських угідь. Поголів'я ВРХ налічує понад 185 тис. голів, ринкова вартість компанії складає понад 266 млн дол. США (рис. 1).

До лідерів світового аграрного ринку також належать австралійські компанії — Australian Agricultural Company, The North Australian Pastoral Company, Consolidated Pastoral Company (CPC), Balfour Downs Pastoral Co Ltd, які спеціалізуються на виробництві яловичини і засновані ще у XIX ст. Вагому позицію в міжна-

родному середовищі посідає компанія Beidahuang Group з Китаю, яка заснована у 1998 р. і володіє земельним банком у Китаї, Південній Америці, Австралії. Щорічний обсяг виробництва зернових 10 млн т, компанія має 9 філіалів, які об'єднують 104 господарства та 1136 підприємств з переробки, торгівлі, транспортування, будівництва, надання послуг, компанія співпрацює з 60 країнами світу на 5 континентах. Характеризуючи південноамериканський континент, варто вказати на діяльність компанії Cresud, діяльність якої зосереджена в Аргентині, Бразилії, Болівії, компанія спеціалізується на вирощуванні зернових, цукрової тростини, молочному та м'ясному скотарстві, володіє 33 фермами. До ТОП-10 лідерів світового аграрного ринку належать компанії пострадянського ринку — Казахстану, Росії, України, здебільшого дані компанії є диверсифікованими із спеціалізацією з виробництва зернових, олійних культур, цукру (зокрема Група компаній "Продімекс").

До найбільших інтегрованих агроформвань світу входять українські компанії — UkrLandFarming, яке є багатогалузевим, та ПрАТ "Кернел", основним напрямком діяльності якого є виробництво олії. Аналізуючи динаміку землекористування, варто вказати на лідерів за цим показником в Україні. Крім UkrLandFarming, КернелГруп, до найбільших

Рис. 3. Виручка від реалізації продукції провідних інтегрованих об'єднань агропромислових формувань, 2018 р., млн дол. США

Джерело: узагальнено автором за даними підприємств та [15; 17; 19].

інтегрованих формувань за площею земельного банку входять Агроіндустріальний холдинг "Миронівський хлібопродукт", "Агропросперис" (New Century Holding), агрохолдинг "Мрія", холдинг "Астарта-Київ".

Об'єднання аграрних підприємств UkrLandFarming було лідером за земельним банком до 2017 р. з площею 605 тис. га, у 2018 р., об'єднання втратило 35 тис. га, поступившись позицією ПРАТ "Кернел Груп". Стабільні показники землекористування протягом останніх років можна простежити у діяльності холдингу "Агропросперис" (New Century Holding), площа якого наразі становить 430 тис. га, зменшилась площа землекористування агрохолдингу "Мрія", яка у 2013 р. становила 295 тис. га, а з 2016 р. зменшилась до 185 га.

Зміни у землекористуванні провідних інтегрованих об'єднань агроформувань України зумовлені впливом низки чинників, серед яких можна виділити: складності управління диверсифікованим підприємством, дії конкурентів, ризикованість аграрної галузі тощо. Водночас одним із найбільш вагомих чинників є неврегульовані земельні відносини. Наразі земельний ринок перебуває під дією мораторію, однак, у результаті прийняття Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення" від 31 березня 2020 р. № 552-ІХ з кінця 2020 р. [12] має стартувати ринок землі, що внесе кардинальні зміни в пе-

рерозподілі агропродовольчого ринку України, тому лідери цього сегменту можуть суттєво змінитись.

Отже, нині земельні ресурси не належать аграрним підприємствам. Тому площа земельного банку не характеризує ефективність господарської діяльності інтегрованих об'єднань агроформувань. Масштаби діяльності інтегрованих об'єднань агроформувань характеризує показник виручки від реалізації продукції (рис. 3).

За показником виручки від реалізації продукції найкращу позицію займає компанія ПРАТ "Кернел Груп" з показником 2329,5 млн дол. США. Дана компанія є найбільшим в Україні виробником, а також експортером соняшникової олії. Варто зазначити, що за експортом олії Ук-

раїна посідає перше місце у світі, передусім завдяки компанії "Кернел Груп", яка реалізовує свою продукцію в понад 80 країн світу. На другому місці за розміром виручки від реалізації продукції, робіт, послуг знаходиться СП "Нібулон" (1946,4 млн дол. США), що займається виробництвом та переробкою сільськогосподарської продукції та тваринництвом, продажем зерна, логістикою, суднобудуванням та судноремонтом. На третьому місці за виручкою знаходиться агрохолдинг "Миронівський хлібопродукт", який спеціалізується на переробці м'яса, рослинництві, птахівництві (ТМ "Наша Ряба". У 2018 р. завершено будівництво другої черги Вінницької птахофабрики, що дозволило збільшити обсяги виробництва курятини до 618 тис. т. Компанія Ukrlandfarming PLC знаходиться на четвертому місці з показником виручки 937,5 млн дол. США. Компанія Ukrlandfarming PLC зареєстрована на Кіпрі у форму публічного акціонерного товариства, спеціалізація виробничої діяльності — вирощування зернових культур (38 % виручки), виробництво яєць і ячної продукції (33 % виручки), виробництво цукру (7 %), тваринництво і виробництво м'яса (6 %), продаж сільськогосподарської техніки та інших товарів (16 %).

Таким чином, інтеграційні процеси в економіці та зокрема в аграрному секторі нині є невід'ємним напрямком глобалізації. З одного боку, створення інтегрованих агроформувань сприяє створенню синергічного ефекту від по-

єднання ресурсів та масштабу виробництва [20]. Водночас надмірна інтеграція та консолідація в аграрній сфері має низку негативних соціально-економічних наслідків, зокрема монополізація аграрного ринку, унеможливлення формування конкурентних переваг дрібних товаровиробників, зменшення потреби в праці, а отже, і загроза безробіття на селі. За таких умов важливого значення набуває антимонопольний контроль і регулювання економіки з боку держави, а також підтримка альтернативних форм об'єднання зусиль агровиробників, зокрема сільськогосподарської обслуговуючої кооперації.

ВИСНОВКИ

В умовах глобалізації економіки відбувається поглиблення зв'язків між країнами загалом та окремими економічними сферами. Найбільш активними є інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки, поглиблення яких спостерігається у більшості країнах світу. Найбільші інтегровані аграрні структури розміщені в Австралії, які створені ще понад 100 років тому і спеціалізуються на м'ясному виробництві. Вагому позицію на світовому ринку займають інтегровані об'єднання аграрних підприємств Китаю, Бразилії, Аргентини, які виробляють продукцію рослинництва і тваринництва. Також лідируючі позиції у світі займають Російські та Казахстанські інтегровані аграрні об'єднання, які насамперед вирощують зернові та олійні культури.

До лідерів світового ринку належать дві українські компанії — UkrlandFarming, Кернел Груп. До найбільших інтегрованих формувань за площею земельного банку в Україні входять Агроіндустріальний холдинг "Миронівський хлібопродукт", "Агропросперис" (New Century Holding), агрохолдинг "Мрія", холдинг "Астарт-Київ". За обсягом виручки від реалізації продукції дані інтегровані формування також займають лідируючі позиції, в межах ТОП-10 рейтинг підприємств дещо відрізняється від лідерів за площею сільськогосподарських угідь.

Напрями подальших досліджень у цьому напрямі полягає в розробці соціально-економічної стратегії розвитку інтегрованих агропромислових формувань.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. 2-ге вид., доп. і перероблене. К.: КНЕУ, 2002. 624 с.

2. Бабаев О.И. Совершенствование управления вертикально интегрированными структурами (на примере пищевой промышленности): автореф. дис. к. э. н.: спец. 08.00.05. М. 2007. 20 с.

3. Габор В.С. Організаційно-економічний механізм поглиблення інтеграційних процесів в агропромисловому виробництві. Інноваційна економіка. 2013. № 7 (45). С. 31—33.

4. Герелес А.В. Сутність агропромислової інтеграції, її організаційні форми та соціально-економічне значення. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. 2011. № 1. С. 72—76.

5. Герштейн Е.Ф. Дифференциация и интеграция в промышленности: теория и практика развития: дис. ... д. э. н.: спец. 08.00.05 Минск, 1993. 313 с.

6. Господарський механізм агропромислового комплексу кризового періоду / Б.Й. Пасхавер, О.М. Онищенко, Л.В. Молдаван [та ін.] / Редколегія: Б.Й. Пасхавер (відп. ред.) [та ін.]. К., 2001. 351 с.

7. Заболотній В.М. Розвиток агропромислової інтеграції на регіональному рівні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.07.02. К., 2006. 24 с.

8. Завальнюк К.С. Теоретичні засади інтеграційних процесів в АПК. Формування ринкової економіки. 2015. № 33. С. 120—128.

9. Зінченко Н.В. Особливості інтеграційних процесів в АПК. Культура народів Причорномор'я. 2012. № 221. С. 45—47.

10. Нестерчук Ю.О. Вертикальна інтеграція у системі стратегічних цілей аграрної політики держави. Актуальні проблеми економіки АПК. 2009 р. веб-сайт. URL: <http://lib.udau.edu.ua/bitstream> (дата звернення: 14.09.2020).

11. Онищенко А.М. Оптимальное планирование отраслевой структуры сельхозпредприятия. К.: Урожай, 1982. 258 с.

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обігу земель сільськогосподарського призначення: Закон України від 31.03.2020 р. № 552-ІХ. Законодавство України. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/actual/191679.html> (дата звернення: 14.09.2020).

13. Пістун М.Д. Аграрно-територіальні і аграрно-промислові комплекси Житомирської області / Відп. ред. канд. геогр. наук М.Д. Пістун. К.: Вид-во Київського ун-ту, 1972. 326 с.

14. Політична економія: підручник / В.Г. Федоренко, О.М. Діденко, М.М. Руженський [та ін.]; за науковою ред. д. е. н. проф. В.Г. Федоренка. К.: Алерта, 2008. 487 с.

15. Рейтинг найбільших аграрних холдингів України. Аграрне Інтернет-видання MIZEZ.

URL: <https://mizez.com/spetsproekt/pyat-krupneyshikh-agrarnykh-kholdingov-ukrainy-rey2055> (дата звернення: 14.09.2020).

16. Стегній О.В. Агропромислова інтеграція: сутність, поняття, класифікація організаційно-правових форм. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. Х., 2012. Вип. 126: Економічні науки. С. 284—291.

17. Топ-200. Рейтинг агрокомпаній України. веб-сайт. URL: <http://delo.ua> (дата звернення: 14.09.2020).

18. Чмельова О.С., Дергачова А.К., Агропромислова інтеграція як концептуальний напрям розвитку аграрних підприємств в Україні. Вісник НТУ "ХПІ". 2014. № 64 (1106). С. 20—25.

19. Major agribusiness website. URL: <https://latifundist.com/rating> (дата звернення: 14.09.2020).

20. Samoilyk Iu., Vernygora M. The impact of agri-industrial associations synergistic integration and diversification on the food chain formation efficiency. Modern Science — Moderni veda. 2020. № 4. С. 87—98.

References:

1. Andriychuk, V.G. (2002), *Ekonomika ahrarykh pidpryemstv: pidruchnyk* [Economics of agricultural enterprises: textbook], 2nd ed., Ext. and recycled, KNEU, Kyiv, Ukraine.

2. Babaev, O.I. (2007), "Improving the management of vertically integrated structures (on the example of the food industry)", Abstract of Ph.D. dissertation, Minsk, Belarus.

3. Gabor, V.S. (2013), "Organizational and economic mechanism of deepening integration processes in agro-industrial production", *Innovatsiina ekonomika*, vol. 7 (45), pp. 31—33.

4. Gereles, A.V. (2011), "The essence of agri-industrial integration, its organizational forms and socio-economic significance", *Naukovi pratsi Poltavskoi derzhavnoi ahrarynoi akademii*, vol. 1, pp. 72—76.

5. Gerstein, E.F. (1993), "Differentiation and integration in industry: theory and practice of development", Ph.D. Thesis, Economy, Minsk, Belarus.

6. Pashaver, B.Y. Onishchenko, O.M. and Moldavan, L.V. (2001), *Hospodars'kyj mekhanizm ahropromyslovoho kompleksu kryzovoho periodu* [Economic mechanism of the agri-industrial complex of the crisis period], Kyiv, Ukraine.

7. Zabolotny, V.M. (2006), "Development of agro-industrial integration at the regional level", Abstract of Ph.D. dissertation, Kyiv, Ukraine.

8. Zavalnyuk, K.S. (2015), "Theoretical principles of integration processes in agriculture", *Formuvannia rynkovoї ekonomiky*, vol. 33, pp. 120—118.

9. Zinchenko, N.V. (2012), "Features of integration processes in agro-industrial complex", *Kultura narodov Prychernomia*, vol. 221, pp. 45—47.

10. Nesterchuk, Yu.O. (2009), "Vertical integration in the system of strategic goals of the agrarian policy of the state", *Actual problems of agro-industrial economy*, available at: <http://lib.udau.edu.ua/bitstream> (access date: 14.09.2020).

11. Onishchenko, A.M. (1982), *Optymal'noe planirovanye otraslevoj struktury sel'khoz-predpryiatyj* [Optimal planning of the branch structure of agricultural enterprises], Urozhai, Kyiv, Ukraine.

12. Verkhovna Rada of Ukraine (2020), *The Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Circulation of Agricultural Lands"*, available at: <https://www.rada.gov.ua/news/actual/191679.html> (Accessed 14.09.2020).

13. Piston, M.D. (1972), *Ahrarno-terytorial'ni i ahrarno-promyslovi komplekxy Zhytomyr'skoi oblasti* [Agrarian-territorial and agro-industrial complexes of Zhytomyr region], University Press, Kyiv, Ukraine.

14. Fedorenko, V.G. Didenko, O.M. and Ruzhensky, M.M. (2008), *Politychna ekonomiiia* [Political economy], Alerta, Kyiv, Ukraine.

15. Agrarian Internet edition. MIZEZ (2020), "Rating of the largest agricultural holdings in Ukraine", available at: <https://mizez.com/spetsproekt/pyat-krupneyshikh-agrarnykh-kholdingov-ukrainy-rey2055> (Accessed 14.09.2020).

16. Stegnyy, O.V. (2012), "Agri-industrial integration: essence, concept, classification of organizational and legal forms", *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka: ekonomichni nauky*, vol. 126: pp. 284—291.

17. delo.ua (2020), "Top 200. Rating of agricultural companies of Ukraine", available at: <http://delo.ua> (Accessed 14.09.2020).

18. Chmelyova, O.S. and Dergachova, A.K. (2014), "Agri-industrial integration as a conceptual direction of development of agricultural enterprises in Ukraine", *Visnyk NTU "KhPI"*, vol. 64 (1106). pp. 20—25.

19. Major agribusiness (2020), available at: <https://latifundist.com/rating> (Accessed 14.09.2020).

20. Samoilyk, Iu. and Vernygora, M. (2020), "The impact of agri-industrial associations synergistic integration and diversification on the food chain formation efficiency", *Modern Science*, vol. 4. pp. 87—98.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2020 р.